

Marcin Moroń

**Wrażliwe struny osobowości
w związkach romantycznych**

UNIWERSYTET ŚLĄSKI
WYDAWNICTWO

O AUTORZE

dr Marcin Moroń - psycholog społeczny, adiunkt w Instytucie Psychologii Uniwersytetu Śląskiego. Prowadzi badania nad zdolnościami emocjonalnymi i regulacją emocji, agresywnością relacyjną i jakością życia. Ukończył szkolenia w zakresie treningu umiejętności społecznych, psychodiagnostyki, racjonalnej terapii zachowania, badań nad rodziną. Pracuje z narzeczonymi i małżonkami, a także osobami indywidualnymi w sytuacjach trudności interpersonalnych. Zajmuje się opiniowaniem psychologicznym.

Wrażliwe struny osobowości w związkach romantycznych

Magdalenie,
Rodzicom i Bratu

Marcin Moroń

Wrażliwe struny osobowości w związkach romantycznych

Recenzent:
Katarzyna Adamczyk

Spis treści

Wprowadzenie	11
Rozdział 1	
Wrażliwe struny osobowości a wrażliwa osobowość	15
1.1. Wrażliwe typy osobowości	17
1.1.1. Przywiązanie pozabezpieczne – od typów do wymiarów	17
1.1.2. Osobowość wysokowrażliwa	19
1.1.3. Osobowość nadmiernie i niedostatecznie skontrolowana	20
1.1.4. Wrażliwe typy osobowości a psychopatologia	21
1.2. Wrażliwe struny osobowości	21
1.2.1. Neurotyczność	24
1.2.2. Reaktywność i wrażliwość sensoryczna	26
1.2.3. Unikanie szkody	27
1.2.4. Wrażliwość interpersonalna	28
1.2.5. Ukryte wymiary wrażliwości	30
1.3. Wspólny rdzeń wrażliwych strun osobowości	31
Rozdział 2	
Wymiary wrażliwości w świetle biologicznej teorii wrażliwości na wzmocnienia	35
2.1. Logika teorii wrażliwości na wzmocnienia	38
2.2. Hansa Eysencka teoria osobowości i jej krytyka	39
2.3. Systemy wrażliwości na wzmocnienia	42
2.3.1. Behawioralny system dążenia (BAS)	43
2.3.2. System walki-ucieczki-znieruchomienia (FFFS)	45
2.3.3. Behawioralny system hamowania (BIS)	45
2.3.4. Mechanizmy reaktywności na bodźce a emocje i osobowość	47
2.3.5. Teoria wrażliwości na bodźce wzmacniające	49
2.4. Zależności między systemami wrażliwości na wzmocnienia	49
2.5. Różnice interpersonalne w reaktywności systemów wrażliwości na wzmocnienia	51
2.6. Wymiary reagowania na zagrożenia: kierunek i dystans obronny	54
2.7. Wymiary wrażliwości na wzmocnienia a zachowania społeczne	56
2.7.1. Kontakty społeczne	57
2.7.2. Emocje w relacjach społecznych	58
2.7.3. Wrażliwość na wzmocnienia a strategie eksploatacyjne	59
2.7.4. Przekonania społeczne	59
2.7.5. Związki romantyczne	59

Rozdział 3	
Relacja romantyczna: Od współzależności do intymności	63
3.1. Teoria współzależności	65
3.1.1. „Anatomia” więzi w teorii współzależności	66
3.1.2. Przystosowanie (akomodacja) w relacji współzależnej	69
3.2. Gdy ból testuje intymną więź: koncepcja sytuacji diagnostycznej	71
3.2.1. Wykroczenie interpersonalne jako sytuacja diagnostyczna	73
3.2.2. Reakcje na wykroczenie relacyjne	75
3.2.3. Badanie 1: Cztery typy reakcji na niezadowolenie w związku a koncepcja dystansu i kierunku defensywnego w teorii wrażliwości na wzmocnienia	76
3.2.3.1. Metoda	77
3.2.3.1.1. Osoby badane	77
3.2.3.1.2. Narzędzia	77
3.2.3.2. Wyniki	79
3.2.3.2.1. Struktura reakcji na krzywdę	79
3.2.3.2.2. Rola wrażliwości BAS i BIS dla reagowania na krzywdy	83
3.2.3.3. Dyskusja	91
3.3. Filary więzi w relacji romantycznej	94
3.3.1. Zaangażowanie	95
3.3.2. Bliskość	96
3.3.3. Władza	97
3.4. Dynamika więzi	98
3.4.1. Model regulacji ryzyka (<i>risk regulation model</i>)	99
3.4.2. Model wzajemnej responsywności jako zarządzania motywacją (<i>motivation-management theory of mutual responsiveness</i>)	100
3.4.3. Hierarchiczny model motywacji dążenia-unikania (<i>hierarchical model of approach-avoidance motivation</i>)	102
3.4.4. Zestawienie modeli dynamiki relacji	104
Rozdział 4	
Wrażliwe struny osobowości w relacji romantycznej	107
4.1. Badanie 2: Wrażliwe struny osobowości w intymnym związku: podobieństwa i różnice między partnerami romantycznymi	108
4.1.1. Metoda	110
4.1.1.1. Osoby badane	110
4.1.1.2. Narzędzia	111
4.1.2. Wyniki	112
4.1.3. Dyskusja	113
4.2. Współzależność jako źródło pozytywnych i negatywnych wzmocnień	114
4.2.1. Badanie 3: Wrażliwość na nagrody i kary relacyjne: rola ogólnej wrażliwości na wzmocnienia	115
4.2.1.1. Metoda	116
4.2.1.1.1. Osoby badane	116
4.2.1.1.2. Narzędzia	116
4.2.1.2. Wyniki	116
4.2.1.3. Dyskusja	118
4.2.2. Badanie 4: Wrażliwe struny osobowości a cele związane z dążeniem i unikaniem w relacjach intymnych	119

4.2.2.1. Metoda	120
4.2.2.1.1. Osoby badane	120
4.2.2.1.2. Narzędzia	121
4.2.2.2. Wyniki	121
4.2.2.3. Dyskusja	124
4.3. Między niezależnością a bliskością	124
4.3.1. Zaangażowanie	124
4.3.1.1. Badanie 5: Wrażliwość na wzmocnienia a stopień zaangażowania w relacji romantycznej	125
4.3.1.1.1. Metoda	125
4.3.1.1.1.1. Osoby badane	125
4.3.1.1.1.2. Narzędzia	125
4.3.1.1.2. Wyniki	125
4.3.1.1.3. Dyskusja	127
4.3.1.2. Badanie 6: Stopień zaangażowania w relacji romantycznej a reagowanie na wykroczenie partnera	128
4.3.1.2.1. Metoda	129
4.3.1.2.1.1. Osoby badane	129
4.3.1.2.1.2. Narzędzia	129
4.3.1.2.2. Wyniki	131
4.3.1.2.3. Dyskusja	143
4.3.2. Bliskość	145
4.3.2.1. Badanie 7: Wrażliwe struny osobowości a bliskość w relacji intymnej	146
4.3.2.1.1. Metoda	146
4.3.2.1.1.1. Osoby badane	146
4.3.2.1.1.2. Narzędzia	147
4.3.2.1.2. Wyniki	148
4.3.2.1.2.1. Wrażliwość na wzmocnienia a reagowanie na krzywdę: moderacyjna rola pozostawania w związku romantycznym	150
4.3.2.1.2.2. Wrażliwość na wzmocnienia a reagowanie na krzywdę: moderacyjna rola manipulacji bliskością	154
4.3.2.1.2.3. Mediacyjna rola krzywdy i gniewu	162
4.3.2.1.3. Dyskusja	164
4.3.2.2. Badanie 8: Wrażliwość na wzmocnienia a bliskość w relacji małżeńskiej	167
4.3.2.2.1. Metoda	167
4.3.2.2.1.1. Osoby badane	167
4.3.2.2.1.2. Narzędzia	167
4.3.2.2.2. Wyniki	167
4.3.2.2.3. Dyskusja	168
4.3.3. Władza	169
4.3.3.1. Badanie 9: Wrażliwe struny osobowości a reagowanie na wykroczenie partnera: Rola poczucia władzy w związku intymnym	170
4.3.3.1.1. Metoda	170
4.3.3.1.1.1. Osoby badane	170
4.3.3.1.1.2. Narzędzia	171
4.3.3.1.2. Wyniki	172
4.3.3.1.2.1. Wrażliwość na wzmocnienia jako predyktor reagowania na krzywdę: moderacyjna rola pozostawania w związku romantycznym	174

4.3.3.1.2.2.	Wrażliwość na wzmocnienia jako predyktor reagowania na krzywdy: moderacyjna rola manipulacji poczuciem władzy	177
4.3.3.1.2.3.	Mediacyjna rola krzywdy i gniewu	180
4.3.3.1.3.	Dyskusja	184
4.3.3.2.	Badanie 10: Wrażliwość na wzmocnienia a władza w relacji małżeńskiej	187
4.3.3.2.1.	Metoda	187
4.3.3.2.1.1.	Osoby badane	187
4.3.3.2.1.2.	Narzędzia	187
4.3.3.2.2.	Wyniki	187
4.3.3.3.	Dyskusja	189
4.4.	Wrażliwe struny osobowości a mechanizmy regulujące dynamikę związku romantycznego	190
4.4.1.	Zaufanie	190
4.4.1.1.	Badanie 11: Wrażliwe struny osobowości a zaufanie	192
4.4.1.1.1.	Metoda	192
4.4.1.1.1.1.	Osoby badane	192
4.4.1.1.1.2.	Narzędzia	193
4.4.1.1.2.	Wyniki	193
4.4.1.1.3.	Dyskusja	195
4.4.2.	Samoocena	196
4.4.2.1.	Badanie 12: Wrażliwe struny osobowości a samoocena	197
4.4.2.1.1.	Metoda	197
4.4.2.1.1.1.	Osoby badane	197
4.4.2.1.1.2.	Narzędzia	197
4.4.2.1.2.	Wyniki	198
4.4.2.3.	Dyskusja	200
4.4.3.	Bilans afektywny	202
4.4.3.1.	Badanie 13: Bilans afektywny w relacjach osób wrażliwych	203
4.4.3.1.1.	Metoda	203
4.4.3.1.1.1.	Osoby badane	203
4.4.3.1.1.2.	Narzędzia	203
4.4.3.1.2.	Wyniki	204
4.4.3.1.3.	Dyskusja	205
4.5.	Skrzywdzona wrażliwość i wrażliwość, która potrafi skrzywdzić	207
4.5.1.	Gniew i poczucie krzywdy	207
4.5.1.1.	Badanie 14: Wrażliwe struny osobowości a gniew i poczucie krzywdy	208
4.5.1.1.1.	Metoda	208
4.5.1.1.1.1.	Osoby badane	208
4.5.1.1.1.2.	Narzędzia	208
4.5.1.1.2.	Wyniki	209
4.5.1.1.2.1.	Wrażliwość na wzmocnienia a zmiana reakcji emocjonalnej w sytuacji krzywdy.	214
4.5.1.1.3.	Metaanalizy zależności między wrażliwością na wzmocnienia a poczuciem gniewu i krzywdy	214
4.5.1.1.3.1.	Reaktywność BAS, BIS i FFFS a poczucie gniewu	215
4.5.1.1.3.2.	Reaktywność BAS, BIS i FFFS a poczucie krzywdy	216
4.5.1.4.	Dyskusja ogólna	218
4.5.2.	Reagowanie na krzywdę	220
4.5.2.1.	Metody pomiaru reakcji na wykroczenie partnera	223
4.5.2.2.	Badanie 15: Reakcje na wykroczenie małżonka – rola wrażliwości na wzmocnienia	225

4.5.2.2.1. Metoda	225
4.5.2.2.1.1. Osoby badane	225
4.5.2.2.1.2. Narzędzia	225
4.5.2.2.2. Wyniki	226
4.5.2.2.2.1. Reakcje na krzywdę ze strony małżonka: Podejście dyspozycyjne	227
4.5.2.2.2.2. Reakcje na krzywdę ze strony małżonka: Podejście epizodyczne	229
4.5.2.3. Metaanaliza 1: Reaktywność BAS, BIS i FFFS a reakcja wyjścia	232
4.5.2.4. Metaanaliza 2: Reaktywność BAS, BIS i FFFS a reakcja dialogu	233
4.5.2.5. Metaanaliza 3: Reaktywność BAS, BIS i FFFS a reakcja lojalności	235
4.5.2.6. Metaanaliza 4: Reaktywność BAS, BIS i FFFS a reakcja zaniedbania	237
4.5.2.7. Dyskusja ogólna	238
4.6. Wrażliwe strony osobowości a empatia wobec partnera romantycznego	240
4.6.1. Badanie 16: Wrażliwe struny osobowości a empatyzowanie z krzywdzącym partnerem	242
4.6.1.1. Metoda	242
4.6.1.1.1. Osoby badane	242
4.6.1.1.2. Narzędzia	242
4.6.1.2. Wyniki	243
4.6.1.3. Dyskusja	243
4.7. Wrażliwość a regulacja emocji w relacji romantycznej	244
4.7.1. Badanie 17: Wrażliwe struny osobowości a regulacja emocji w związku romantycznym	246
4.7.1.1. Metoda	246
4.7.1.1.1. Osoby badane	246
4.7.1.1.2. Narzędzia	247
4.7.1.2. Wyniki	247
4.7.1.3. Dyskusja	249
Rozdział 5	
Mechanizmy regulacji reakcji na wykroczenie partnera a wrażliwe struny osobowości	251
5.1. Badanie 18: Wrażliwe struny osobowości a reagowanie w sytuacji diagnostycznej dla związku intymnego: Analiza mechanizmów pośredniczących	252
5.1.1. Metoda	252
5.1.1.1. Osoby badane	252
5.1.1.2. Narzędzia	252
5.1.2. Wyniki	252
5.1.2.1. Podejście dyspozycyjne	252
5.1.2.2. Wyniki w ujęciu epizodycznym	261
5.1.3. Dyskusja ogólna	262
Rozdział 6	
Podsumowanie	265
Literatura	271
Spis rysunków	321
Spis tabel	324
Summary	327

Wprowadzenie

„Kochać w ogóle znaczy wystawić się na zranienie. Pokochaj cokolwiek, a twoje serce z pewnością odczuje ból, a może nawet zostanie złamane” (C.S. Lewis *Cztery miłości*). Uchwycenie tego, co najistotniejsze w więzi łączącej kochających się ludzi, wymaga wielkiej wnikliwości i zdolności cierpliwego przesiewania powierzchownych doświadczeń w poszukiwaniu głębiej ukrytego tematu źródłowego. Wypowiedzenie tej istoty potrzebuje odpowiedniego języka, zdolnego do nazwania nienazywalnego. Czy wobec tego o miłości mogą mówić jedynie literaci, artyści, kompozytorzy...? Czy jedynie subtelność poetyckiej i muzycznej frazy jest zdolna pomieścić sensy zawarte w doświadczeniu więzi?

Intuicja Cliva Staplesa Lewisa zawarta w otwierającym wprowadzenie *passusie* znajduje paralełę w przewodniej myśli tej pracy, zaczerpniętej z tekstu Caryl Rusbult i Paula Van Lange opublikowanego w 2003 roku na łamach *Annual Review of Psychology* („dependence implies vulnerability”). Zależność, jedna z podstawowych cech więzi romantycznej, implikuje podatność na zranienia. Choć ścisłemu językowi pracy naukowej brakuje być może literackiej finezji, spojrzenie na funkcjonowanie człowieka w relacji romantycznej z perspektywy psychologii niewątpliwie pozwala odkryć i nazwać coś z istoty, źródłowego tematu i owego „trudno nazywalnego” w miłości.

Pobrzmiwająca w tytule metafora wrażliwych strun osobowości nawiązuje do dwóch podstawowych punktów ciężkości tej pracy. By melodia mogła wybrzmieć, potrzeba strun, te zaś mają właściwą sobie wrażliwość. Niewprawne poruszenie struny grozi dysharmonią lub fałszem, zbyt słabe nie zdoła wydożyć odpowiedniego dźwięku, zbyt silne ten dźwięk wypaczy. Z drugiej strony dźwięki muszą istnieć w ściśle określonej współzależności i tak być wygrywane, by tworzyć konkretną melodię. Zaburzenie następstwa czasowego, dominacja jednej frazy nad drugą czy brak zaangażowania wszystkich potrzebnych głosów nie ujawnią potencjału tkwiącego w partyturze. Jak w muzyce piękno stanowi wyraz synergii instrumentu i kompozycji, tak w bliskiej relacji interpersonalnej, zwłaszcza romantycznej, szczęście wynika z wzajemnego oddziaływania niepowtarzalnych ludzkich osobowości i łączącej je więzi. Zagadnienia te – osobowość i więź – są tematem tej książki. W osobowości interesują nas zwłaszcza te cechy

(struny – pozostaniemy w tej metaforze), które są potencjalnie najbardziej wrażliwe na wzajemne poruszenia partnerów połączonych romantyczną więzią. W relacji z kolei przedmiotem skupienia będą charakterystyki i przejawy współzależności, czyli sposobu, w jaki splecione są wzajemne doświadczenia partnerów.

Pierwszy rozdział poszukuje odpowiedzi na pytanie o wrażliwe typy i struny osobowości. Z ogólnego przeglądu teorii typów osobowości i wrażliwości interpersonalnej przechodzimy w nim do namysłu nad ich głębokimi biologicznie uwarunkowanymi źródłami (Nigg, 2006): wrażliwością na nagrody i kary (Smillie, 2008). Neuropsychologiczna teoria osobowości jako wyniku interakcji działania systemów wrażliwości na wzmocnienia autorstwa Jeffreya Graya (1976, 1987; Gray i McNaughton, 2000) jest tematem drugiego rozdziału. Omawia on koncepcję biologicznych źródeł ludzkiej wrażliwości na bodźce i odpowiadających za dostrzeganie, przetwarzanie i reagowanie na te bodźce trzech biobehawioralnych systemów wrażliwości na wzmocnienia: systemu aktywacji behawioralnej, systemu hamowania behawioralnego i systemu walki-ucieczki-znieruchomienia. W środowisku relacji romantycznej ważnym źródłem zarówno przyjemnych, jak i zagrażających bodźców, jest partner romantyczny.

W poszukiwaniu odpowiedzi na pytanie o istotę więzi w relacji romantycznej w rozdziale trzecim kierujemy się teorią współzależności (*interdependence theory*; Rusbult i Van Lange, 2003; Kelley i Thibaut, 1978). Sięgająca korzeniami teorii wymiany społecznej (Hommans, 1958) teoria współzależności rozpatruje relację romantyczną w czterech aspektach: poziomu współzależności, wzajemności, odpowiedniości rezultatów interakcji dla stron relacji oraz podstaw współzależności (Kelley i Thibaut, 1978). Nie umyka jej także dynamika relacji romantycznej, dlatego poszukuje ona mechanizmów sterujących przemieszczaniem się partnerów między biegunami niezależności i bliskości w związku (Baxter i Montgomery, 1996). Rdzeniowym mechanizmem tego balansowania jest zdolność transformacji motywacji z egocentrycznej, chroniącej osobę przed zagrożeniem, w stronę prorelacyjnej, mającej na celu pogłębienie współzależności (Van Lange, De Cremer, Van Dijk i Van Vugt, 2007). Zdolność ta ujawnia się najpewniej w sytuacjach diagnozujących współzależność, takich, które pod znakiem zapytania stawiają relację romantyczną – w sytuacji gdy jeden z partnerów narusza normy relacyjne, powodując poczucie krzywdy u drugiej strony relacji. Reakcjami na takie sytuacje zarządzają mechanizmy regulujące współzależność (np. poczucie bycia cenionym przez partnera, zaufanie; Murray i Holmes, 2010).

Jak poruszane są wrażliwe struny osobowości w sytuacji współzależności i jak brzmią, gdy zostają trącone palcem kochanej osoby? W toku przeprowadzonych badań empirycznych ponad 1100 osób podzieliło się doświadczeniami, które przeżywają w swoich bliskich relacjach. Ich narracje i odpowiedzi w psychologicznych inwentarzach pozwoliły na sprecyzowanie roli wymiarów osobowości odpowiedzialnych za reagowanie na wzmocnienia pozytywne i awersyjne w różnych sferach funkcjonowania w romantycznej współzależności. Wyniki

zaczepnięto z badań empirycznych, przeprowadzonych w ramach przygotowania rozprawy doktorskiej pt. *Wrażliwość na wzmocnienia a sposoby reagowania na krzywdy w związkach romantycznych* pisanej pod opieką prof. dr hab. Eugenii Mandal. W tym opracowaniu uporządkowano je w 18 analiz tematycznych opisanych w rozdziałach czwartym i piątym. W rozdziale czwartym analizowano rolę reaktywności systemów wrażliwości na wzmocnienia dla orientacji motywacyjnych partnerów romantycznych, dla poziomu samooceny wyrażającego poczucie bycia cenionym przez partnera, zaufania, reakcji emocjonalnych na sytuacje naruszenia przez partnera norm relacyjnych i reakcji behawioralnych w tych sytuacjach, dla emaptyzowania i regulacji emocjonalnej wobec partnera. W rozdziale piątym poszukiwano odpowiedzi na pytanie o to, który spośród analizowanych mechanizmów regulacji zachowania wobec partnera romantycznego w sytuacjach diagnostycznych dla relacji romantycznej najlepiej wyraża rolę wrażliwych strun osobowości.

Pracę kończy rozdział zawierający podsumowanie uzyskanych wyników i ich implikacji. Praktyka kliniczna może skorzystać nie tylko na zidentyfikowaniu „czynników ryzyka” wrażliwości na krzywdzące zachowania partnera i destruktywnego reagowania na te zachowania, ale także na otwarciu nowego pola analizy mechanizmów relacji w związku dzięki zastosowaniu ram teorii wrażliwości na wzmocnienia.

Spis rysunków

Rysunek	1. Wrażliwość na kary i nagrody, mediatory neuropsychologiczne jako predyktory osobowości (ekstrawersji i neurotyczności)	32
Rysunek	2. Usytuowanie osi wrażliwości na kary (BIS/FFFS) i wrażliwości na nagrody (BAS) w przestrzeni zmiennych neurotyczności i ekstrawersji	41
Rysunek	3. Zależności między behawioralnymi systemami dążenia, hamowania i walki-ucieczki-znieruchomienia	47
Rysunek	4. Reakcje na zagrożenie jako funkcja kierunku defensywnego i odległości defensywnej	54
Rysunek	5. Model transformacji motywacji	70
Rysunek	6. Wykres osypiska i test równoległości (95 percentyl symulacji dla permutacyjnego przybliżenia rozkładu) analizy czynnikowej dla 14 reakcji na zagrożenie	80
Rysunek	7. Umiejscowienie reakcji na krzywdę według modelu Rusbult i współpracowników (1991) w przestrzeni czynników „kierunku defensywnego od źródła” i „kierunku defensywnego do źródła”	82
Rysunek	8. Interakcja reaktywności BAS i warunku eksperymentalnego dla nasilenia kierunku od źródła zagrożenia	85
Rysunek	9. Interakcja reaktywności BIS i warunku eksperymentalnego dla nasilenia dystansu defensywnego	86
Rysunek	10. Interakcja reaktywności BIS i warunku eksperymentalnego dla nasilenia kierunku defensywnego	88
Rysunek	11. Interakcja reaktywności BAS i warunku eksperymentalnego dla nasilenia kierunku defensywnego	88
Rysunek	12. Efekty mediacyjne dla zależności między reaktywnością BAS a lojalnością	90
Rysunek	13. Efekty mediacyjne dla zależności między reaktywnością BAS a zaniedbaniem	90
Rysunek	14. Efekty mediacyjne dla zależności między reaktywnością BIS a lojalnością	91
Rysunek	15. Efekty mediacyjne dla zależności między reaktywnością BIS a zaniedbaniem	91
Rysunek	16. Model regulacji ryzyka	100
Rysunek	17. Model współzależności jako zarządzania motywacją	101

Rysunek 18. Model interpersonalnej motywacji dążenia-unikania	103
Rysunek 19. Uogólniony model systemów wrażliwości na wzmocnienia w relacjach romantycznych	105
Rysunek 20. Interakcja wrażliwości na kary i wrażliwości na nagrody dla poczucia krzywdy	133
Rysunek 21. Interakcja wrażliwości na nagrody i poziomu zaangażowania relacji (<i>dummy 2</i>) dla reakcji wyjścia	135
Rysunek 22. Interakcja wrażliwości na kary i poziomu zaangażowania relacji (<i>dummy 2</i>) dla reakcji wyjścia	136
Rysunek 23. Interakcja wrażliwości na kary i poziomu zaangażowania relacji (<i>dummy 1</i>) dla reakcji wyjścia	136
Rysunek 24. Interakcja wrażliwości na nagrody, wrażliwości na kary i poziomu zaangażowania relacji (<i>dummy 2</i>) dla reakcji wyjścia (warunek: brak lub umiarkowane zaangażowanie)	138
Rysunek 25. Interakcja wrażliwości na nagrody, wrażliwości na kary i poziomu zaangażowania relacji (<i>dummy 2</i>) dla reakcji wyjścia (warunek: wysoki poziom zaangażowania)	138
Rysunek 26. Interakcja wrażliwości na nagrody i kary i poziomu zaangażowania relacji (<i>dummy 2</i>) dla reakcji zaniedbania (warunek: brak lub umiarkowane zaangażowanie)	142
Rysunek 27. Interakcja wrażliwości na nagrody i kary i poziomu zaangażowania relacji (<i>dummy 2</i>) dla reakcji zaniedbania (warunek: wysokie zaangażowanie)	142
Rysunek 28. Interakcja manipulacji poczuciem bliskości i pozostawiania w związku romantycznych dla poziomu reakcji wyjścia	150
Rysunek 29. Interakcja reaktywności BIS i statusu relacji dla poczucia gniewu	153
Rysunek 30. Interakcja reaktywności FFFS-walka i statusu związku dla reakcji dialogu	153
Rysunek 31. Interakcja reaktywności FFFS-ucieczka i manipulacji dla poczucia gniewu	157
Rysunek 32. Interakcja reaktywności BIS i manipulacji dla poczucia krzywdy	157
Rysunek 33. Interakcja reaktywności BIS i manipulacji dla poczucia gniewu	158
Rysunek 34. Interakcja reaktywności BAS i manipulacji dla strategii dialogu	158
Rysunek 35. Interakcja reaktywności FFFS-walka i manipulacji dla strategii lojalności	159
Rysunek 36. Interakcja FFFS-ucieczka i manipulacji dla strategii lojalności	159
Rysunek 37. Interakcja reaktywności BAS i manipulacji dla strategii zaniedbania	160
Rysunek 38. Interakcja reaktywności FFFS-walka i manipulacji dla strategii zaniedbania	160
Rysunek 39. Interakcja reaktywności FFFS-ucieczka i manipulacji dla strategii zaniedbania	161
Rysunek 40. Efekty mediacyjne dla zależności między reaktywnością BIS a strategią zaniedbania (Badanie 7)	164
Rysunek 41. Efekty mediacyjne dla relacji między reaktywnością BIS i strategią wyjścia (Badanie 7)	164

Rysunek 42.	Interakcja BAS i statusu relacji dla reakcji dialogu	177
Rysunek 43.	Interakcja reaktywności BAS, statusu relacji i warunku eksperymentalnego dla zaniedbania	181
Rysunek 44.	Interakcja reaktywności FFFS-walka i manipulacji eksperymentalnej dla zaniedbania	181
Rysunek 45.	Interakcja reaktywności FFFS, statusu relacji i warunku eksperymentalnego dla Zaniedbania	182
Rysunek 46.	Interakcja reaktywności BIS, statusu relacji i warunku eksperymentalnego dla zaniedbania	182
Rysunek 47.	Natężenia emocjonalnych reakcji na krzywdę w momencie jej doznawania („po”) i w momencie jej przypominania („teraz”) u kobiet i mężczyzn	211
Rysunek 48.	Wyniki metaanalizy dla poczucia gniewu	216
Rysunek 49.	Wyniki metaanalizy dla poczucia krzywdy	218
Rysunek 50.	Wyniki metaanalizy dla reakcji wyjścia	233
Rysunek 51.	Wyniki metaanalizy dla reakcji dialogu	235
Rysunek 52.	Wyniki metaanalizy dla reakcji lojalności	236
Rysunek 53.	Wyniki metaanalizy dla reakcji zaniedbania	238
Rysunek 54.	Wrażliwość na relacyjne nagrody jako mediator między wrażliwością na wzmocnienia a reakcjami w sytuacji diagnostycznej	259
Rysunek 55.	Wrażliwość na relacyjne kary jako mediator między wrażliwością na wzmocnienia a reakcjami w sytuacji diagnostycznej	259
Rysunek 56.	Samoocena jako mediator między wrażliwością na wzmocnienia a reakcjami w sytuacji diagnostycznej	260
Rysunek 57.	Ruminacja jako mediator między wrażliwością na wzmocnienia a reakcjami w sytuacji diagnostycznej	260

Spis tabel

Tabela 1.	Stany afektywne i zachowania aktywowane przez systemy BAS, BIS i FFFS w zależności od charakterystyk bodźców wyzwalających . . .	48
Tabela 2.	Wymiary sytuacji współzależności a funkcje sytuacji i zaangażowane w ich realizację dyspozycje interpersonalne	68
Tabela 3.	Średnie, odchylenia standardowe i wskaźniki spójności wewnętrznej 14 reakcji na krzywdę w 6 sytuacjach bodźcowych	79
Tabela 4.	Ładunki czynnikowe dla analiz czynnikowych na 10 i 14 reakcjach na krzywdę	81
Tabela 5.	Wyniki analizy regresji dla reakcji wyjścia, dialogu, lojalności i zaniedbania	82
Tabela 6.	Wyniki analizy korelacji między dystansem i kierunkiem defensywnym (Perkins i Corr, 2006) a wymiarami reakcji na krzywdę według modelu Rusbult i in. (1991)	83
Tabela 7.	Wyniki analizy korelacji między charakterystyką reakcji na krzywdę a reaktywnością BIS i BAS	83
Tabela 8.	Wyniki analiz regresji dla kierunku od, kierunku do, oceny ryzyka, a także dystansu i kierunku defensywnego	84
Tabela 9.	Wyniki analizy regresji dla reakcji wyjścia, dialogu, lojalności i zaniedbania	87
Tabela 10.	Wyniki analizy mediacji między BAS i BIS a reakcjami dialogu, lojalności i zaniedbania	89
Tabela 11.	Średnie, odchylenia standardowe i interkorelacje zmiennych wskaźnikujących wrażliwość na wzmocnienia (Badanie 2)	112
Tabela 12.	Wrażliwość na wzmocnienia jako predyktor wrażliwości na relacyjne nagrody i kary (Badanie 3)	117
Tabela 13.	Wrażliwość na wzmocnienia jako predyktor celów dążeniowych i unikowych (Próba 1)	122
Tabela 14.	Wrażliwość na wzmocnienia jako predyktor celów dążeniowych i unikowych (Próba 2)	123
Tabela 15.	Wrażliwość na wzmocnienia jako predyktor zaangażowania (Badanie 5)	126
Tabela 16.	Średnie, odchylenia standardowe, rzetelności i interkorelacje między zmiennymi (Badanie 6)	131
Tabela 17.	Wyniki hierarchicznej analizy regresji dla poczucia krzywdy (Badanie 6)	132

Tabela 18.	Wyniki hierarchicznej analizy regresji dla zmiennej wyjście (Badanie 6)	134
Tabela 19.	Wyniki hierarchicznej analizy regresji dla zmiennej dialog (Badanie 6)	139
Tabela 20.	Wyniki hierarchicznej analizy regresji dla zmiennej zaniedbanie (Badanie 8)	141
Tabela 21.	Średnie, odchylenia standardowe, współczynniki rzetelności (w nawiasach przy nazwach skal) oraz interkorelacje zmiennych (Badanie 7)	149
Tabela 22.	Wyniki hierarchicznej analizy regresji dla poczucia gniewu i krzywdy (Badanie 7)	151
Tabela 23.	Wyniki hierarchicznej analizy regresji dla reakcji wyjścia, dialogu, lojalności i zaniedbania (Badanie 7)	152
Tabela 24.	Wyniki 3 kroku hierarchicznej analizy regresji dla poczucia gniewu, krzywdy oraz reakcji wyjścia, dialogu, lojalności i zaniedbania (Badanie 7)	155
Tabela 25.	Wyniki analizy moderowanej mediacji (Badanie 7)	163
Tabela 26.	Wrażliwość na wzmocnienia jako predyktor bliskości psychicznej w związku małżeńskim (Badanie 8)	168
Tabela 27.	Średnie, odchylenia standardowe oraz interkorelacje zmiennych (Badanie 9)	173
Tabela 28.	Wyniki analizy regresji z interakcjami wrażliwości na wzmocnienia i pozostawania w relacji dla emocjonalnych reakcji na krzywdę	175
Tabela 29.	Wyniki analizy regresji z interakcjami wrażliwości na wzmocnienia i pozostawania w relacji dla behawioralnych reakcji na krzywdę	176
Tabela 30.	Wyniki kroku 3 analizy regresji z włączonymi interakcjami reaktywności BAS, BIS i FFFS z warunkiem eksperymentalnym	179
Tabela 31.	Wyniki analizy moderowanej mediacji dla reakcji wyjście i zaniedbanie	183
Tabela 32.	Wrażliwość na wzmocnienia jako predyktor poczucia władzy w związku małżeńskim (Badanie 10)	188
Tabela 33.	Wrażliwość na wzmocnienia jako predyktor zaufania wobec partnera w związku małżeńskim (Badanie 11)	194
Tabela 34.	Efekty aktora ($\text{♀} \rightarrow \text{♀}$; $\text{♂} \rightarrow \text{♂}$) i partnera ($\text{♀} \rightarrow \text{♂}$; $\text{♂} \rightarrow \text{♀}$) w zakresie związków wrażliwości na wzmocnienia z zaufaniem w małżeństwach (Badanie 11)	195
Tabela 35.	Wrażliwość na wzmocnienia a samoocena w związkach romantycznych (Badanie 12)	199
Tabela 36.	Efekty aktora ($\text{♀} \rightarrow \text{♀}$; $\text{♂} \rightarrow \text{♂}$) i partnera ($\text{♀} \rightarrow \text{♂}$; $\text{♂} \rightarrow \text{♀}$) w zakresie związków wrażliwości na wzmocnienia z samooceną w małżeństwach (Badanie 12)	200
Tabela 37.	Wrażliwość na wzmocnienia a bilans afektywny u mężczyzn i kobiet w związkach romantycznych (Badanie 13)	204
Tabela 38.	Zależności między poczuciem krzywdy i gniewem a reaktywnością systemów wrażliwości na wzmocnienia (ujęcie dyspozycyjne)	210
Tabela 39.	Wyniki analizy regresji dla emocjonalnych reakcji na krzywdę w ujęciu epizodycznym	213
Tabela 40.	Wyniki analizy regresji dla efektów zmiany natężenia reakcji emocjonalnych po epizodzie krzywdy	214

Tabela 41. Badania analizowane w procedurze metaanalitycznej dla poczucia gniewu	215
Tabela 42. Podsumowanie metaanalizy dla związków między BAS, BIS i FFFS a poczuciem gniewu	216
Tabela 43. Badania analizowane w procedurze metaanalitycznej dla poczucia krzywdy	217
Tabela 44. Podsumowanie metaanalizy dla związków między BAS, BIS i FFFS a poczuciem krzywdy	217
Tabela 45. Wyniki analizy regresji dla reakcji wyjścia (Badanie 15)	227
Tabela 46. Wyniki analizy regresji dla reakcji dialogu (Badanie 15)	228
Tabela 47. Wyniki analizy regresji dla reakcji lojalności (Badanie 15)	228
Tabela 48. Wyniki analizy regresji dla reakcji zaniedbania (Badanie 15)	229
Tabela 49. Wyniki analizy regresji dla motywu unikania (Badanie 15)	230
Tabela 50. Wyniki analizy regresji dla motywu rewanżu (Badanie 15)	231
Tabela 51. Wyniki analizy regresji dla motywu życzliwości (Badanie 15)	231
Tabela 52. Badania analizowane w procedurze metaanalitycznej dla reakcji wyjścia	232
Tabela 53. Podsumowanie metaanalizy dla związków między BAS, BIS i FFFS a reakcją wyjścia	233
Tabela 54. Badania analizowane w procedurze metaanalitycznej dla reakcji dialogu	234
Tabela 55. Podsumowanie metaanalizy dla związków między BAS, BIS i FFFS a reakcją dialogu	234
Tabela 56. Badania analizowane w procedurze metaanalitycznej dla reakcji lojalności	235
Tabela 57. Podsumowanie metaanalizy dla związków między BAS, BIS i FFFS a reakcją lojalności	236
Tabela 58. Badania analizowane w procedurze metaanalitycznej dla reakcji zaniedbania	237
Tabela 59. Podsumowanie metaanalizy dla związków między BAS, BIS i FFFS a reakcją zaniedbania	238
Tabela 60. Wyniki analizy regresji dla mediatorów w ujęciu epizodycznym (Badanie 16)	243
Tabela 61. Wrażliwość na wzmocnienia a strategie regulacji emocjonalnej (Badanie 17)	248
Tabela 62. Średnie, odchylenia standardowe i interkorelacje zmiennych mediujących (Badanie 18)	253
Tabela 63. Wyniki analizy czynnikowej wykonanej na zbiorze mediatorów (Badanie 18)	254
Tabela 64. Wyniki analizy regresji dla mediatorów (Badanie 18)	255
Tabela 65. Korelacje zmiennych pośredniczących ze zmiennymi zależnymi (Badanie 18)	256
Tabela 66. Wyniki analizy mediacji w podejściu przekrojowym (Badanie 18)	257
Tabela 67. Wyniki analizy korelacji między reakcjami emocjonalnymi i empatycznymi a motywami unikania, rewanżu i życzliwości (Badanie 18)	261
Tabela 68. Wyniki analizy mediacji w ujęciu epizodycznym (Badanie 18)	261

Sensitive strings of personality in romantic relationships

Summary

The work is devoted to the analysis of ways in which the personality traits which make a person more sensitive to stimuli from the environment manifest themselves in functioning in romantic relationships. The vulnerability-stress-adaptation model (Karney and Bradbury, 1995) highlighted the role of variables responsible for the permanent (hyper)sensitivity present in some partners of romantic relationships (e.g. neurotic persons) and its consequences for tolerance of and adaptation to stress that accompanies close relationships as a natural result of the interdependence process. First of all, in this work we are looking for features that can be described as „sensitive strings” of personality. These are such properties whose manifestation or high intensity is responsible for mental hypersensitivity, which will be expressed primarily in romantic relationships, due to their strong interdependence. This goal is accomplished in the first chapter, which reviews the typologies of sensitive personalities and uses a variable-based approach to distinguish sensitive personality strings (traits) that are associated with an increased risk of developing difficulties in social functioning and mental health. Based on personality meta-traits theories and neuropsychological analyses of personality and temperament base, it was proposed to search for sources of personality sensitivity at the level of reactivity of neuropsychic systems distinguished in the theory of gain sensitivity (Gray and McNaghton, 2000): behavioral activation system, behavioral inhibition system and fight-flight-freezing system.

The second chapter describes this concept of personality, and also shows the results of studies suggesting the possibility of using the theses of this theory to analyze interpersonal (including romantic) relationships. The third chapter analyses the romantic relationship using the theory of interdependence (Kelley and Thibaut, 1978). The issues of the so-called diagnostic situation, i.e. an episode in the life of the couple that reveals their motivation, such as concentration on self-defence versus concentration on maintaining relationships. A „transformation of motivation process” was also introduced as a process responsible for the ability to prioritize the motive of relationship maintenance when, as a result of the offense of a romantic partner, self-protection motivation arises. The chapter closes with a discussion of models of regulation mechanisms of both self-protection and relationship-maintenance motives, in which regulatory roles are given to trust, self-esteem or chronically triggered aspiration or avoidance goals, as well as a proposition of a mediation model unifying this model and the model of the reinforcement sensitivity theory of personality. This suggestion corresponds to the second purpose of the work, which is an attempt to analyse the mechanisms of sensitivity to strengthening regulating behavior towards the partner in a romantic relationship.

The fourth and fifth chapters present a series of analyses in which the predictive role of reinforcement sensitivity in various romantic relationships was tested. It was examined whether mating is influenced by a similarity in sensitivity to reinforcements, and then how reinforcement sensitivities are related to the motives that direct their behavior towards the romantic partner, emotional balance in romantic couples, emotional and behavioral responses to transgressions, self-esteem, trust, sense of power and intimacy, empathizing with the partner and emotional regulation. The summary of the analysis compares models of regulatory mechanisms explaining reactions of partners in diagnostic situations for their relationship, in which mechanisms of sensitivity to reinforcement may participate. These mechanisms turned out to be relationship-specific sensitivity to rewards and punishments, self-esteem and a ruminative strategy for regulating emotions. The last chapter summarizes the results as well as indicates the limitations and application possibilities of the knowledge obtained.

Redaktor
Katarzyna Wyrwas

Projekt okładki
Natalia Łukomska

Redakcja techniczna
Małgorzata Pleśniar

Korekta
Marzena Marczyk

Łamanie
Marek Zagniński

Redaktor inicjujący
Michał Kompała

Nota copyrightowa obowiązująca do 31.08.2022
Copyright © 2021 by Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

Sprzymyamy otwartej nauce. Od 1.09.2022 publikacja dostępna na licencji Creative Commons
Uznanie autorstwa-Na tych samych warunkach 4.0 Międzynarodowe (CC BY-SA 4.0)

Wersja elektroniczna monografii zostanie opublikowana w formule wolnego dostępu
w Repozytorium Uniwersytetu Śląskiego www.rebus.us.edu.pl.

 <https://orcid.org/0000-0002-7265-077X>
Moroń, Marcin
Wrażliwe struny osobowości w związkach
romantycznych / Marcin Moroń. - Katowice :
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2021

<https://doi.org/10.31261/PN.4008>
ISBN 978-83-226-3985-6
(wersja drukowana)
ISBN 978-83-226-3986-3
(wersja elektroniczna)

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice
www.wydawnictwo.us.edu.pl
e-mail: wydawnictwo@us.edu.pl

Druk i oprawa:
Volumina.pl Daniel Krzanowski
ul. Księcia Witolda 7-9
71-063 Szczecin

O KSIĄŻCE

Autor poszukuje odpowiedzi na pytanie, w jaki sposób cechy osobowości odpowiadające za wrażliwość na bodźce środowiskowe przejawiają się w funkcjonowaniu w związkach romantycznych. W pracy ukazano mechanizmy konstruktywnego i destrukcyjnego reagowania na sytuacje krzywdzenia, unikania i zaniedbywania partnera w związkach cechujących się współzależnością. Autor określa znaczenie wymiarów osobowości odpowiedzialnych za reagowanie na bodźce pozytywne i awersyjne dla różnych obszarów związków romantycznych i intymnych.

Z RECENZJI WYDAWNICZEJ

„Praca wyróżnia się wysoką rzetelnością, poprawnością metodologiczną i zastosowaniem zaawansowanych analiz statystycznych oraz pełną transparentnością postępowania badawczego. Cechy te czynią z pracy opracowanie cechujące się wysokim poziomem naukowym (...). Autor przedstawił w swej pracy oryginalny, szeroko zakrojony projekt który został zaplanowany z niezwykłą skrupulatnością oraz, co ważne, który został sumiennie i konsekwentnie zrealizowany w dalszych krokach postępowania badawczego.”

„Bez wątplenia praca dostarcza nowej wiedzy, opartej na wynikach serii badań własnych, na temat różnych aspektów funkcjonowania partnerów w związkach w okresie dorosłości. Tym samym stanowi istotny wkład w rozwój psychologii i psychologii związków intymnych oraz stanowi bogate źródło inspiracji dla dalszych badań w tym obszarze.”

„Praca stanowi niezwykle ważną i oryginalną pozycję w literaturze z obszaru psychologii, a w szczególności z obszaru psychologii związków intymnych.”

dr hab. Katarzyna Adamczyk, prof. UAM
(Uniwersytet im. A. Mickiewicza w Poznaniu)

Cena 54,90 zł (w tym VAT)

ISBN 978-83-226-3986-3

9 788322 639863

Więcej o książce

